

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΠΟΛΗ

του Νίκου Αξαράλη

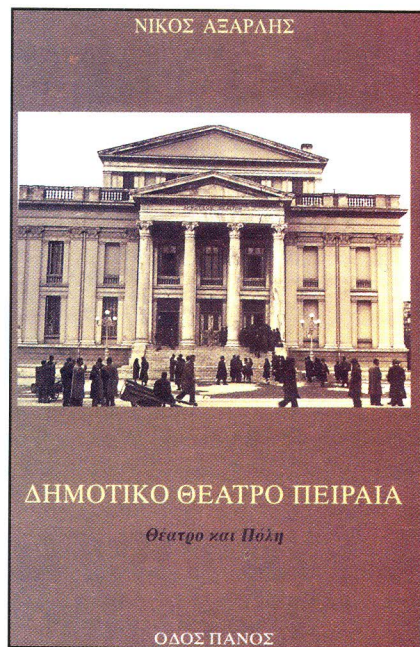
1. Ο συγγραφέας **Ν. Αξαράλης** το 1994 μαζί με τους: Κώστα Αγάθλη και Θωμά Μποτίνα διεξήγαγε μία εκτεταμένη έρευνα της ιστορίας του Δημοτικού Θεάτρου Πειραιά για την ταινία του Διονύση Γρηγοράτου Το Δημοτικό μας Θέατρο, παραγωγής του Δήμου Πειραιά, για την εκατονταετία του θεάτρου. Η ταινία, το δεύτερο μέρος της τριηλογίας του σκηνοθέτη για τον Πειραιά, βραβεύτηκε με το Κρατικό Βραβείο Ντοκιμαντέρ (1995). Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε, στο μεγαλύτερο μέρος της, στο Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Πειραιά και βασίστηκε στα Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου Πειραιά, σε έγγραφα του Δήμου, σε υλικό του Θεατρικού Μουσείου, σε προσωπικές συνεντεύξεις και στον πειραιϊκό τύπο σαν αντανάκλαση και έκφραση της τοπικής συνείδησης.

2. Ο Ν. Αξαράλης συνέχισε την παραπάνω έρευνα και την ολοκλήρωσε με τη συγγραφή του βιβλίου αυτού, που παρουσιάζουμε σήμερα, το 2001 και στην οποία εξετάζει διεξοδικά το διάστημα ανέγερσης, αλλά και την πρώτη δεκαετία λειτουργίας του Δημοτικού (1895-1905), χρησιμοποιώντας ως πρίσμα ανάλυσης τη σχέση θεάτρου και πόλης. Σκοπός είναι η παράθεση των γεγονότων στο πλαίσιο μιας κριτικής ανάλυσης της πορείας κατασκευής και λειτουργίας του Δημοτικού, σε συνάρτηση με τη δυναμική ανάπτυξη της πόλης στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, τα νέα ευρωπαϊκά ρεύματα και τις αλληλαγές στο ελληνικό θέατρο την ίδια περίοδο. Το συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι στη διάρκεια αυτής της πρώτης δεκαετίας, εγκαθιδρύθηκε η αλη-

λοτριωμένη χρήση του Δημοτικού ως ενοικιαζόμενης αίθουσας, μια κατάσταση που ίσχυσε για μερικά χρόνια. Στον 20ο αιώνα το θέατρο "ηιτουργησε" - εκτός από δυο τρεις εξαιρέσεις - ως "κέντρον διερχομένων θιάσων", εξαιρετικός χαρακτηρισμός στην πειραιϊκή εφημερίδα "Χρονογράφος" της 11 Μάρτη 1957.

Οι περιπτώσεις που το Δημοτικό θέατρο δικαιολόγησε ίσως τον τίτλο του, ήταν στις παραστάσεις ποιοτικών πειραιϊκών σχημάτων, στις εμφανίσεις του Εθνικού Θεάτρου και της Ε.Λ.Σ. και - κορυφαίο σημείο του θεάτρου - στη δημιουργία από τον Δημήτρη Ροντήρη του δημοτικού θιάσου Πειραιϊκό θέατρο καθώς και στις εκδηλώσεις του Μίκη Θεοδωράκη.

Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για μια εξαιρετική παρουσίαση - έρευνα και μελέτη, τόσο της κατασκευής, όσο και της λειτουργίας του Δημοτικού Θεάτρου. Μια εργασία πραγματικά μοναδική και ανεκτίμητη.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΠΟΛΗ

του Νίκου Αξαρλή

Συνέχεια από τη σελ. 2

“ Οι πρώτοι έποικοι έφτασαν στον Πειραιά το 1833-34 και γρήγορα συγκρότησαν δήμο με το δικαίωμα που τους έδινε ο νόμος "Περί Δήμων" του 1833.

"Στις 25 Οκτωβρίου 1835, 41 κάτοικοι του Πειραιά αιτούν από την κυβέρνηση να τους νομιμοποιήσει τη συγκρότηση δημοτικής αρχής [...] Η αίτηση θα γίνει δεκτή [...] στις 23 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου, ορκίζεται πρώτος δήμαρχος ο υδραίος Κυριάκος Σερφιώτης, πάρεδρος ο χίος Κ. Σκυλίτσας και έξι δημοτικοί σύμβουλοι."

Ο Πειραιάς αποτέλεσε το κέντρο εισαγωγής του δυτικού "ελεύθερου καπιταλισμού" (Liberal Capitalism) στην Ελλάδα. Στην πόλη, όπως και σε άλλα λιμάνια, επιβλήθηκαν από τις Μεγάλες Δυνάμεις συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού που ευνοούσε τα συμφέροντα των προηγμένων οικονομικά και τεχνολογικά ευρωπαϊκών κρατών.

Η εισαγωγή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και σχέσεων στην ανατολική Μεσόγειο υλοποιήθηκε μέσω του εμπορίου, μετά βέβαια από πολιτικές ή και στρατιωτικές επεμβάσεις. Στα σημαντικά λιμάνια της περιοχής ιδρύθηκαν τράπεζες, βιομηχανίες, αντιπροσωπείες των δυτικοευρωπαϊκών βιομηχανιών και προξενεία. Σ' αυτές τις συνθήκες αναπτύχθηκαν οι έμποροι του Πειραιά και σχηματίστηκε η μεταπρατική φύση του εμπορίου και της βιοτεχνικής και βιομηχανικής παραγωγής της πόλης.

Ο "μεγαλοϊδεατισμός" των πειραιωτών εμπόρων και βιομηχάνων ήταν η φαντασίωση της επικράτησης του ελληνικού καπιταλισμού στα Βαλκάνια και στην Ανατολή "υπό την σκέπη" της Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας. Στην Ευρώπη βρίσκονταν τα πολιτιστικά τους πρότυπα. Θεωρούσαν ότι η ολοκλήρωση τους σε εξευρωπαϊσμένους αστούς θα πραγματοποιούνταν με την επιβολή αυτών των προτύπων στην Ελλάδα και πρώτιστα με την ίδρυση ενός θεάτρου.

Οι αστοί του Πειραιά, "οι παρέχοντες εαυτούς πρότυπον προόδου και συνενέσεων", ήταν υπερήφανοι για τις εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις τους τις οποίες θεωρούσαν μοχλό κοινωνικής προόδου. Ο οικονομικός και πολιτιστικός προσανατολισμός αυτής της τάξης ήταν φανατικά δυτικοευρωπαϊκός. Δημιουργοί μιας νέας πόλης οι Πειραιώτες αστοί αξιολογούσαν την πόλη τους ως το "ευρωπαϊκόν πρότυπον" για όλη την Ελλάδα.

Οι δήμαρχοι της πόλης προέρχονταν απ' αυτή την καπιταλιστική τάξη. Αν και τα οικονομικά του Δήμου ήταν περιορισμένα - ο Πειραιάς το 1880 είχε 25.000 περίπου κατοίκους - στην τελευταία εικοσαετία του 19ου αιώνα η πόλη απόκτησε βασικά δημόσια κτίρια με πα-

ράλληλη διαμόρφωση πλαιοίων και παραλιακών χώρων.

Τα κεφάλαια που συγκεντρώθηκαν από τους εμπόρους της πόλης - προμηθευτών των στρατευμάτων στη διάρκεια της στρατιωτικής γαλλο-αγγλικής κατοχής 1854-57 - αποτέλεσαν τη βάση για την αθηναϊκή ανάπτυξη του Πειραιά στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, εποχή διεθνούς δυναμικής εξάπλωσης του καπιταλισμού.

Η εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων, τα λιμενικά και δημόσια έργα, η λειτουργία από το 1869 του ατμοκίνητου σιδηροδρόμου Πειραιά-Αθήνας (ηλεκτροκίνητος από τις αρχές του 20ου αιώνα), και η ανέγερση κωνοφειών κτιρίων, μεταμόρφωσε την κωμόπολη σε αξιόλογο ναυτιλιακό και εμπορικό κόμβο και βιομηχανικό κέντρο της ανατολικής Μεσογείου.

Στο κέντρο του λιμανιού δημιουργήθηκε ο Τινάνειος-Θεμιστόκληιος Κήπος, χτίστηκε το 1865 σε νεοκλασικό ύφος ο Αγ. Σπυρίδωνας, η δεύτερη εκκλησία της πόλης, και στο διάστημα 1869-1873 ανεγέρθηκε το πρώτο χρηματιστήριο αξιών στην Ελλάδα, το περίφημο "Ρολόι" που μετατράπηκε σε Δημαρχείο το 1885.

Στο Πασαλιμάνι (Ζέα) διαμορφώθηκε η παραλία με κατασκευή πέτρινου αναχώματος, οικοδομήθηκε το Ζάννειο νοσοκομείο, το Χατζηκυριάκειο ορφανοτροφείο και σχολικά κτίρια. Όμως τα δημόσια έργα και η οικιστική ανάπτυξη εξαφάνισαν μερικά από τα σημαντικά ερείπια μνημείων της αρχαίας πόλης (νεώσοικοι, θέατρο, τείχη, κ.ά.). Τα έργα δημόσιας χρήσης κορυφώθηκαν στην τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα με την ανέγερση του Γηροκομείου (1893), τη δημιουργία των Κήπων Τερψιθέας (1894) την αποπεράτωση του Δημοτικού Θεάτρου (1895), και την κατασκευή του κεντρικού ταχυδρομείου (1899-1901).

Από το 1878 οι δημόσιοι χώροι του Πειραιά φωτίστηκαν με φωταέριο και το 1900 έγιναν οι πρώτες εγκαταστάσεις ηλεκτροφωτισμού του λιμανιού και των κεντρικών οδών και πλαιοίων της πόλης.

Γύρω στα 1880 ο Πειραιάς έγινε το πρώτο σε κίνηση λιμάνι της Ελλάδας, σημαντικό εισαγωγικό-εξαγωγικό και βιομηχανικό κέντρο. Το 1895 "η πόλη της Εργασίας και της Προόδου" είχε 50.000 κατοίκους και ο πληθυσμός της αυξανόταν γρήγορα με εσωτερική μετανάστευση κύρια από τα νησιά Ιονίου και Αιγαίου πελάγους και την Κρήτη. Ο άξονας λιμάνι-εργοστάσια έγινε το κέντρο εξουσίας του Πειραιά και οι έμποροι-βιομήχανοι αποτέλεσαν την άρχουσα τάξη της πόλης.

Το Δημοτικό θέατρο ιδρύθηκε στην πορεία αυτής της δυναμικής ανόδου μιας τάξης που σκόπευε να παίξει πολύ σημαντικό - και γιατί όχι ηγεμονικό - ρόλο στην Ελλάδα και την ανατολική Μεσόγειο μέσω των δυο "μονοπωλίων" της πόλης, του λιμανιού και της βιομηχανίας. ”